

פרשת כי תבוא תשע"ו
'וכתבת על האבנים באר היטב'

Sponsored by friends of David Wachs in his memory
לעיי"נ דוד בן מרדכי שמואל ז"ל

דברים פרק כז

(א) וַיִּצַו מֹשֶׁה וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָעָם לֵאמֹר שְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם : (ב) וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמֹתָ לָךְ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת וְשָׂדֶת אֶתְּם בְּשִׂיד : (ג) וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבֶר־לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ אָרֶץ זָבֹת חֶלֶב וַיְדַבֵּשׂ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹוֹק אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ : (ד) וְהָיָה בְּעֵבֶרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן תִּקְיֹמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהָר עֵיבֹל וְשָׂדֶת אֹתְּם בְּשִׂיד : (ה) וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיקְוֹק אֱלֹהֵיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא תִנְיֹף עֲלֵיהֶם בְּרֹזֶל : (ו) אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבֵּחַ יְקֹוֹק אֱלֹהֵיךָ וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עֹלֹת לַיקְוֹק אֱלֹהֵיךָ : (ז) וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאֶכְלַתָּ שֶׁם וְשִׁמַּחְתָּ לְפָנָי יְקֹוֹק אֱלֹהֵיךָ : (ח) וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיִּטֵּב :

רש"י

(ב) **והקמות לך** - בירדן ואחר כך תוציא משם אחרות ותבנה מהן מזבח בהר עיבל נמצאת אתה אומר ג' מיני אבנים היו שנים עשר בירדן וכנגדן בגלגל וכנגדן בהר עיבל כדאייתא במסכת סוטה (ל"ה) : (ח) **באר היטב** - בשבעים לשון :

אבן עזרא

(א) **שמור את כל המצוה** - ומה היא והקמות לך אבנים גדולות. להכיל התורה. ויאמר הגאון ז"ל, כי כתוב עליהם מספר המצות, כמו הכתובות בהלכות גדולות בענין אזהרות, ויפה אמר : (ב) וטעם **בשיד** - שיעמדו : (ג) **למען** - כי השם יעזרך אם החלות לשמור מצותיו. וזאת המצוה הראשונה לביאתם לבנות להם מזבח חדש להודות לשם שהחלו להיותם בארץ :

רמב"ן

(ג) **וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת** - אמר ר"א בשם הגאון, שכתבו עליהם מנין המצות כמו הכתובות בהלכות גדולות כעין אזהרות, וטעם "באר היטב" (פסוק ח), הכתיבה. ורבותינו אמרו (סוטה לב א), בשבעים לשון. ומצינו בספר תאג'י, שהיתה כל התורה כתובה בהן מבראשית עד לעיני כל ישראל בתאגיה וזיוניה, ומשם נעתקו התאגין בכל התורה. ויתכן שהיו האבנים גדולות מאד, או שהיה ממעשה הנסים : **למען אשר תבא אל הארץ** - אמר רבי אברהם, כי השם יעזרך אם החלות לשמור מצותיו, כי זאת היא המצוה הראשונה לביאתם לארץ. ולפי דעתו, "למען אשר תבא" רמז לכל דברי התורה, יאמר שתכתוב על האבנים כל דברי התורה והזאת בעברך בירדן מיד למען אשר בא אל הארץ, כי בעבור התורה באת שמה. וכן למען ינוח עבדך ואמתך כמון וזכרת כי עבד היית (לעיל ה יד טו), ינוח עבדך ואמתך כמון למען תזכור כי עבד היית. או טעמו, תכתוב עליהם את כל דברי התורה הזאת להיות לך לזכרון, למען אשר תבא אל הארץ ותכבוש אותה ותירש את כל העמים ההם בהיותך זוכר התורה ושומר כל מצותיה :

מסכת סוטה דף לה ע"ב

נמצאת אתה אומר : שלשה מיני אבנים היו ; אחד שהקים משה בארץ מואב, שנאמר : (דברים א) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר וגו', ולהלן הוא אומר : (דברים כז) וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת וגו', ואתיא באר באר ; ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן, שנאמר : (יהושע ד) ושתיים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן ; ואחד שהקים בגלגל, שנאמר : (יהושע ד) ואת שתיים עשרה האבנים האלה אשר לקחו וגו'. ת"ר : כיצד כתבו ישראל את התורה? רבי יהודה אומר : על גבי אבנים כתובה, שנאמר : (דברים כז) וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת וגו', ואחר כך סדו אותן בסיד ; אמר לו רבי שמעון : לדברך, היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה? אמר לו : בינה יתירה נתן בהם הקב"ה, ושיגרו נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוהו, ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להן ללמד ולא למדו ; ר' שמעון אומר : על גבי סיד כתובה, וכתבו להן למטה : (דברים כ) למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו', הא למדת, שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן.

תוספות

כיצד כתבו ישראל את התורה - בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתובה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר' יהודה ר' יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ"ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים נתן הקדוש ברוך הוא בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בעי' לשון מ"ד על אבני המלון נכתבו ניהא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאין] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן. **ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת** - ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי"ל דעונש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ב:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם.

מהר"ל - ח' אגדות מס' סוטה (דף לה ע"ב)

ת"ר כיצד כתבו ישראל את התורה רבי יהודה אומר על גבי אבנים כתובה וכו' : על גבי אבני וכו'. דברי' אלו הם דברים גדולים מאוד לכתוב את התורה על אבנים אלו, כי האבני' האלו הם על גבול ארץ ישראל, ולכך ראוי לכתוב התורה שם, כי התורה תחתיה [נכלל] הכל, שהכל מצטרף אליו (מן) [אף] האומות, ולכך אמר הורה לכתוב התורה על הגבול כאשר יעברו הירדן שיקראו אותם גם האומות. אמנם התורה היא בגבול הארץ אע"ג שהוא קרוב אל האומות, מ"מ הוא תוך הארץ, [כי התורה היא תוך ישראל] בפרט :

וסבר רבי יהודה שכתבו התורה על האבנים ועל האבנים נתנו הסיד, כי ראוי שיהיה כך לפי ענין האומות אל התורה, כי אין התורה כ"כ בנגלה להם, רק כאלו היה הדבר הזה בכח ולא בפעל, לכך התורה על האבנים והסיד הוא הקליפה הוא על התורה עד שלא היה רק בכח ולא בפעל הנגלה :

מהר"ל [המשך]

ולכך מקשה האידך למדו את התורה, ומתרץ בינה יתירה נתן הקב"ה באומות, ודבר זה ענין נפלא, כי יש לאומות בינה יתירה עד שהם מקלפים הסיד ואז אפשר להם ללמוד תורה, והבן מה שאמר בינה יתירה נתן השם יתברך להם, ולא אמר חכמה יתירה נתן הש"י להם, לומר כי מדריגות האומות להבין דבר מתוך דבר, ולכך אע"ג שהוא מכוסה בסיד והקליפה עליו, מתוך בינה יתירה שנתן השם יתברך להם הם יכולים לקפל הסיד, ולדעת רבי יהודה יש לאומות צירוף אל התורה מכח בינה יתירה, ואין זה דבר בגלוי רק תחת הסיד והיא מכוסה תחת הקליפה, ומאחר שאינם לומדים ויש להם בינה יתירה הם יורדים לבאר שחת, שהרי הם מתנגדים אל התורה כאשר אין רוצים בתורה:

ולדעת ר"ש אין הדבר כך, אבל יש לאומות קירוב אל התורה בנגלה ומצד עצמם ולא מצד [הבינה] ולכך היו כותבין התורה על הסיד, ולכך כתבו להם למטה למען אשר לא ילמדו אתכם בכל התועבת, דכיון שכתבו התורה על הסיד, מורה שיש לאומות צירוף אל התורה, ואם חוזרים מקבלים אותם. ולפיכך דרש והיו עמים משרפות סיד על עסקי סיד, פירוש כי הסיד שהוא על האבן מבחוץ, הוא שריפת האומות, כי במדריגה זאת נרשמת ונכתבת מדריגות ישראל היא התורה, שממנו מתחייב שריפת האומות אשר לא קבלו התורה, ולר"י והיו עמים משרפות סיד שהאומות הם כמו סיד וכל הדברים הם עמוקים מאוד:

דברים פרק א פסוק ה

בְּעֶבֶר הִירְדָן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מִשָּׁה בְּאֶרֶץ אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאָמֹר: ...

רש"י

באר את התורה - בשבעים לשון פירשה להם:

שפתי חכמים

^(א) מדכתיב כאן באר את התורה ובפרשת כי תבא כתיב וכתבתם וגו' דברי התורה הזאת באר היטב והיטב מתגלגל בצירופו שבעים ה' הי"י הי"ט הי"ט"ב:

יהושע פרק דרש"י

(ט) ושתים עשרה אבנים - אחרות הקים

יהושע בתוך הירדן:

(ד) ויקרא יהושע אל שנים העשר איש אשר הכין מבני ישראל איש אחד

איש אחד משבט: (ה) ויאמר להם יהושע עברו לפני ארון יקוק אלהיכם

אל תוֹף הִירְדָן וְהָרִימוּ לְכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שְׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שְׁבֻטֵי בְנֵי

ישראל: (ו) לָמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאַלוּ בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לְכֶם: (ז) וְאָמַרְתֶּם לָהֶם אֲשֶׁר

נִכְרְתוּ מִיַּמֵּי הִירְדָן מִפְּנֵי אֲרוֹן בְּרִית יְקוֹק בְּעֶבְרוֹ בְּיַרְדֵּן נִכְרְתוּ מִי הִירְדָן וְהָיוּ הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לְזִכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עוֹלָם: (ח)

וַעֲשׂוּ כֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׂאוּ שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה אֲבָנִים מִתּוֹךְ הִירְדָן כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְקוֹק אֵל יְהוֹשֻׁעַ לְמִסְפַּר שְׁבֻטֵי בְנֵי

ישראל וַיַּעֲבְרוּם עִמָּם אֵל הַמַּלּוֹן וַיִּנְחֹמוּ שָׁם: (ט) וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הַקִּים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הִירְדָן תַּחַת מַצֵּב רִגְלֵי הַכְּהֻנִּים

נִשְׂאֵי אֲרוֹן הַבְּרִית וַיְהִי שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ... (יט) וְהָעָם עָלוּ מִן הִירְדָן בְּעֶשׂוֹר לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן וַיִּנְחֲנוּ בְּגִלְגַל בְּקֶצֶה מְזֻרַח יְרִיחוֹ:

(כ) וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הִירְדָן הַקִּים יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגַל: (כא) וַיֹּאמֶר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֲשֶׁר

יִשְׁאַלוּ בְּנֵיכֶם מָחָר אֵת אֲבוֹתֵיכֶם לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה: (כב) וְהוֹדַעְתֶּם אֵת בְּנֵיכֶם לֵאמֹר בִּיבְשָׁה עֵבֶר יִשְׂרָאֵל אֵת הִירְדָן

הַזֶּה:

מדרש תנחומא לפרשת דברים [הוספה מכ"ה' מאוקספארד]

[א] אלה הדברים אשר דבר משה (דברים א א). זש"ה אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם (ישעיה לה ו), בוא וראה כשאמר

הקדוש ברוך הוא למשה (לך) [לכה] ואשלחך אל פרעה (שמות ג ו), א"ל משה ביא אתה מעביר עלי, לא איש דברים אנכי

(שמות ד ו), א"ל שבעים לשון עומדין בפלטרין של פרעה, שאם יבא פרוזביטרון ממקום אחר מדברים עמו בלשונו, ואני הולך

בשליחותך, והם בודקין אותי לומר שאני שלוחו של מקום. וגלוי לפנים שאיני יודע להשיח עמהם, אין שוחקין עלי, לומר

ראו שליח של מי שברא העולם, ואת כל הלשונות אינו יודע לשמוע ולהשיב, הוי ביא, לא איש דברים אנכי (שמות ד ו). (הן

אני) [ואני] ערל שפתים (שמות ו ב), א"ל הקדוש ברוך הוא והרי אדם הראשון שלא למדו בריה, מנין היה יודע שבעים לשון,

שנאמר ויקרא להם שמות (בראשית ב כ), שם לכל הבהמה אין כתיב כאן, אלא שמות, [מי שם פה לאדם שהיה קורא שמות

שם לכל אחד ואחד משבעים לשון], הפה שאמר לא איש דברים אנכי, אמר אלה הדברים, והנביא צווח ואומר אז ידלג כאיל

פסח ותרון לשון אלם, למה כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה (ישעיה לה ו), לכך נאמר אלה הדברים.